

Evharistija pri cerkvenih očetih

Kakor po svojih značilnostih prepoznamo človeka, čeprav ga nismo videli dalj časa – neke značilne poteze se ne spremenijo kljub potekanju let –, tako tudi Cerkev v našem času vežejo s Cerkvijo iz drugih obdobj neke poteze, ki ji zagotavljajo prepoznavnost in identiteto v razponu vekov. In med osnovnimi prepoznavnimi potezi je prav gotovo tudi evharistija. "Cerkev dela evharistijo in evharistija dela Cerkev," je zelo odmevna misel francoskega teologa in enega nosilcev teološke prenovе na drugem vatikanskem koncilu, Henrija de Lubaca.¹ Tako odmevna, da si je prislužila pot v *Katekizem katoliške Cerkve* (št. 1396), pa tudi papež Janez Pavel II. jo je ponovil v svoji okrožnici *Cerkev iz evharistije* (št. 26).

Že Nova zaveza nam priča, da so Jezusovi učenci vzeli zares njegovo naročilo, naj to delajo v njegov spomin. Apostolska dela imajo kar nekaj omemb, tudi Pavel piše svojim naslovnikom o evharistiji, na neki način je nebeško bogoslužje v Razodetju odsev evharistije na zemlji. Torej bi smeli tudi pri cerkvenih očetih najti pomenljiva mesta, ki spregovorijo o njej. Res jih je kar nekaj, vendar pa evharistija v prvem tisočletju ni bila velika tema, okrog katere bi se ostrila kopja. Preprosto: najprej je bilo treba opredeliti bolj osnovne pojme. Tako sta se prva koncila v Niceji in Carigradu ukvarjala zlasti z odnosi in razmerji v Trojici; naslednja dva v Efezu in Kalcedonu o povezanosti in posebnosti obeh narav v Kristusu. Potem pa je stari vek počasi zašel.

Ko se je odprl problem evharistije, smo se znašli že v srednjem veku. Res ni enostavno razložiti, kako nekaj vidimo, čutimo, okusi-

mo kot kruh in vino, obenem pa je to Kristus. Je to zgolj znamenje? Kaj se zgodi pri sami evharistični daritvi? Sholastika je morala napeti vse svoje moči, da je dospela do pojma transsubstanciacije, a ta sega onstran dometa našega razmišljanja.

Ali to pomeni, da se cerkveni očetje v starem veku z evharistijo sploh niso ukvarjali niti o njej pisali? Nikakor. Vendar pa se to ni dogajalo na glavnih cestah teološkega razmišljanja. Odprli pa so pomembne vsebine, ki nosijo svoje sporočilo še danes. Ogledali si bomo nekaj avtorjev in njihovih pogledov na evharistijo ter jih skušali aktualizirati. Sledili bomo kronološkemu načelu.

1. Didahe ali Nauk dvanajstih apostolov – molitev za edinost

Zagonetni spis, ki ga je zadnji redaktor zložil iz več predlog okrog leta 100 po Kr., verjetno nekje v Siriji, si prilašča apostolsko avtoriteto, ki pa je seveda nedokazljiva. Govori o zakramentu krsta, o molitvenih običajih, o zgradbi prvih skupnosti in o pomembnih ljudeh v njej. Z vso previdnostjo pa tudi nakazuje, kako naj poteka evharistično slavlje, in skrbi, da ne bi bilo zapisano kaj preveč. Smo še v času, ko je bil krščanski nauk *disciplina arcani*, nekaj skrivnostnega, o čemer se ni smelo javno govoriti pred nepoklicanimi. Nekaj iz spoštovanja, nekaj iz varnosti. Besedilo tako naroča, kakšna naj bo molitev nad čašo:

Zahvaljujemo se ti, naš Oče, za sveto vinsko trto Davida, tvojega služabnika, ki si nam jo dal spoznati po Jezusu, svojem služabniku. Tebi slava na veke! Amen. Nato za razlomljeni kruh: Zahvaljujemo se ti, naš Oče, za življenje

in spoznanje, ki si nam ga dal odkriti po Jezusu, svojem služabniku. Tebi slava na veke! Amen. Kakor je bil ta kruh, ki ga lomimo, raztresen po gorah in je zgneten postal eden, tako naj se zbere tvoja Cerkev od koncev zemlje v tvoje kraljestvo; zakaj tvoja je slava in moč na veke! Naj nihče ne jé in ne pije od vaše evharistije razen tistih, ki so prejeli krst v Gospodovo ime.²

Z malo besedami je povedano, da je evharistija vez edinosti za Cerkev. Zanimivo je, da je molitev za edinost Cerkve navzoča že ob njenem samem začetku, ko še ni bilo na vidiku delitev kasnejših stoletij. In bolj ko se bo Cerkev, ki jo je potekanje časov raztreslo po gorah človeških sporov, zbliževala, bližje bo tudi skupno obhajanje evharistije, ki je cilj ekumenskih naporov.

2. Sv. Ignacij Antiohijski – evharistija v mučeništvu

Kot starčka ga aretirajo in vklenejo ter peljejo v Rim. V krščanski skupnosti v Antiohiji je bil cenjen in spoštovan; škof je bil in naslednik apostola Petra. Ko pa se bliža Rimu, drugemu Petrovemu sedežu, kjer naj bi bil vržen zverem za užitek krvi željne množice, piše sovernikom v Rimu:

Pustite me, da bom hrana zverem, po katerih lahko dosežem Boga! Božje zrno sem in zobje zveri naj me zmlejejo, da bom spoznan za čist Kristusov kruh. Rajši se dobrikajte zverem, da mi postanejo grob in ne pustijo prav nič od mojega telesa, tako da ne bom komu v nadlego, ko zaspi. Tedaj bom v resnici učenec Jezusa Kristusa, ko svet ne bo videl niti mojega telesa. Prosite zame Kristusa, da bom po tem orodju žrtev Bogu.³

Vstop kristjana v evharistijo je tukaj dokončen. Mučenec se priliči Kristusu v darovanju svojega življenja in se primerja z zrnom za evharistični kruh. Kakor se tisti kruh spremeni v Kristusovo telo, tako se mučenec v sa-

mem darovanju priliči Kristusu. Ker se je Kristus daroval zanj, dobiva prav od njega tudi mučenec moč, da se ves daruje Kristusu in mu s tem postaja skrajno podoben.

Prejemanje evharistije mora tudi nas usposobiti, da darujemo svoje življenje, ne nujno na krvav način, a zato nič manj temeljito. Prav po tem darovanju svojega časa in svojih moči lahko "dosežemo Boga", se približamo njegovi ljubezni, saj tako postajamo izraz njegove ljubezni. Vse to pa izhaja iz prejemanja evharistije, ki nikakor ne more biti ločeno od vsakdanjega življenja: odnosov, skrbi, načrtov, veselja ... In v vse to vstopamo vedno bolj "kristolični", kadar pustimo evharistiji, da deluje v nas, kakor je delovala v Ignaciju.

3. Sv. Justin – obramba pred klevetami

Justin je filozof in obvlada različne miselnosti svojega časa. Zato potem, ko postane kristjan, nastopi v obrambo vere, ki jo je sprejel. Javno mnenje jo namreč napada in vrstijo se podtikanja. Kaj neki se dogaja tam za njihovimi zaprtimi vrati, kamor ne pustijo nikogar razen svojih? Zato Justin razkrije, kolikor je bilo možno in potrebno, in spregovori tudi o evharistiji. Njegov opis prihaja nekje iz sredine drugega stoletja. V njem bomo zlahka prepoznali vse današnje temeljne dele mašne daritve.

Ta hrana se imenuje pri nas »evharistija«. Nihče je ne sme prejeti razen tistega, ki veruje, da je resnično, kar učimo, in se je skopal v kopeli za odpuščanje grehov in prerojenje ter tako živi, kakor je Kristus učil. Kajti tega ne sprejemamo kot navaden kruh in navadno pijačo, temveč smo poučeni: kakor je naš Odrešenik Jezus Kristus, ko se je učlovečil, po Božjem Logosu prejel meso in kri za naše odrešenje, to je tista hrana, ki je po molitvi k Logosu od njega z zahvalo posvečena in s katero se po spremenjenju hranita naše meso in naša kri, meso in kri tega

utelešenega Jezusa. Kajti apostoli so nam sporočili v spominih, ki so jih napisali in se imenujejo evangeliji, da jim je Jezus tako naročil, da je vzel kruh, se zahvalil in rekel: »To delajte v moj spomin, to je moje telo«; in da je prav tako vzel kelih, se zahvalil in rekel: »To je moja kri« in dal samo njim. Tudi to so hudobni demoni začeli posnemati in so naročili, naj se to dogaja tudi v Mitrovih misterijih. Veste namreč ali vsaj lahko izveste, da se pri obredih uvajanja postavljata kruh in čaša vode z nekimi reki pred človeka, ki vstopa v te misterije.

Odtlej, ko se je to zgodilo, se tega vedno skupaj spominjamo. Tisti, ki kaj imamo, podpiramo vse reveže, in vedno smo združeni. Za vse, kar prejemamo, slavimo Stvarnika vesoljstva po njegovem Sinu Jezusu Kristusu in po Svetem Duhu. Na dan, imenovan dan Sonca, se na istem kraju zberejo vsi, ki prebivajo po mestih ali na kmetih; berejo se spomini apostolov ali spisi prerokov, kolikor dopušča čas. Ko bralec neha, predstojnik z nagovorom opominja in spodbuja vse, ki smo navzoči, naj posnemamo te čudovite reči. Nato vsi hkrati vstanemo in molimo. Ko nehamo moliti, prinese,

Jacob Jordaens, Češčenje evharistije, olje na platnu, 1630, National Gallery of Ireland, Dublin, Irska.

kakor sem prej povedal, kruh, vino in vodo. Predstojnik moli in se zahvaljuje, kolikor more, in ljudstvo mu pritrdi: »Amen.« Nato se z zahvalo posvečene stvari razdelijo in vsak prejme delež; tistim pa, ki niso prisotni, se pošlje po diakonih. Vsak, ki mu gre dobro in je voljan, daruje po lastni odločitvi, kolikor hoče. Kar se nabere, se shrani pri predstojniku, in ta pomaga sirotam in vdovam, takim, ki zaradi bolezni ali iz drugega vzroka živijo v pomanjkanju, jetnikom, prisilekom, ki so tujci; na sploh predstojnik skrbi za vse, ki so v stiski. Na dan Sonca pa se vsi hkrati shajamo, ker je to prvi dan, ko je Bog spremenil temo in snov ter naredil svet, in ker je naš Odrešenik Jezus Kristus ta dan vstal od mrtvih. Kajti na dan pred Kronosovim dnevom so ga križali in na dan po Kronosovem dnevu, tj. na dan Sonca, se je prikazal apostolom in učencem ter jih učil to, kar smo sporočili tudi vam, da bi o tem razmislili.⁴

Očiten je že poudarek na dveh delih bogoslužja, na branju božje besede in na evharističnem obedu. Pri branju se upoštevata tako nova kot stara zaveza, to je spomini apostolov in spisi prerokov, kar je dokaz navezovanja mlade Cerkve na staro judovsko izročilo. Obenem je nakazan tudi odmik, saj kristjani slavijo kot poseben dan nedeljo, to je dan Sonca, in ne sobote, Kronosovega dne, kot je to pri Judih. Očitno je, da Justin piše poganom, saj uporablja njihovo poimenovanje za dneve. Jasno je od ostalega obreda oddeljena tudi evharistična molitev, ki je predstojniška po svojem značaju, a se ji ljudstvo pridruži s hebrejsko tujko "Amen". Ker smo še v času liturgične nedoločenosti in improvizacije, je oblikovanje besedila osrednje molitve prepuščeno posameznemu voditelju obreda, seveda po točno določenih smernicah.

Justin nas tukaj uči govornice o evharistiji. Tudi danes je kljub ponovni uvedbi

domačega jezika evharistija za mnoge zunanje opazovalce nenavadna, morda skrivnostna. Če se ji kdo od zunaj približa z nenaklonjenostjo, si bo lahko izoblikoval vrsto predsodkov in obtožb. Zato je dolžnost kristjana, da zna tudi spregovoriti o evharistiji na spoštljiv in razumljiv način, da pojasni svojo vero, da utrdi vero šibkejših, da prijazno povabi k veri neverujoče.

4. Sv. Ciprijan – proti samovoljni zlorabi

Severna Afrika tretjega stoletja je bila deležna njegove pastirske službe. Kot škof v Kartagini se je moral soočiti z marsikaterim problemom, od preganjanj, shizem, vračanja odpadnikov pa do samovolje pri bogoslužju. Tako je skupina vernikov začela obhajati evharistijo samo z vodo. Ciprijan domneva, da je razlog za to absolutno abstinenco strah, da bi udeležence prepoznali po zadahu in jih potem kot kristjane izročili sodišču.

S tem v zvezi je napisal pismo, ki je v celoti objavljeno v tej številki naše revije.⁵ To je skoraj edino besedilo iz patristične literature, ki se ukvarja zgolj z evharistijo. V njem Ciprijan rešuje zlasti problem uporabe vina pri bogoslužju. Pri tem pa seveda uporablja argumente, ki sežejo preko tedanjega problema. Pokaže nam, kakšno je njegovo celovito gledanje na evharistijo, od kod izvirajo določila glede njenega obhajanja in kaj je pri njej preprosto nespremenljivo.

S tem pa tudi nam izprašuje vest. Marsikdaj bi radi prilagodili evharistijo svojim okusom, tako glede dolžine kot glede sodelovanja. Postavili bi si kar svoja pravila glede na svoja občutja in lasten okus. Ciprijan pa jasno pokaže, da je evharistija nad človeškimi željami. Je božji dar, ki ga lahko sprejmemo; nikakor ni eden od artiklov na polici v veletrgovini, ki se ponujajo na izbiro. Zato je pri njej edino primerna drža spoštljivosti in hvaležnosti.

5. Sv. Janez Krizostom – evharistija v življenju

Smo že v "krščanskem" četrtem stoletju. Janez iz Antiohije postane carigrajski patriarh skoraj proti svoji volji in kmalu po posvečenju tudi trn v peti tistih, ki so hoteli imeti sladkobesednika za škofa v prestolnici. Jasno je namreč povedal, da mora vera imeti odraz tudi v vsakdanjem življenju. V svojih odmevnih govorih je grajal razsipnost in nemoralnost dvora, spodbujal k askezi in še bolj k pomoči revežem. Seveda je postal kmalu tarča spletk in dvakrat poslan v izgnanstvo, kjer je tudi umrl. O evharistiji je spregovoril v kar nekaj govorih.

Hočeš okrasiti Kristusovo telo? Dobro, torej ne pusti, da bi bil nag; potem ko si ga počastil s svilenimi tkaninami, ne pusti, da zunaj umira od mraza, ker je nag. On, ki je rekel: "To je moje telo," ... je rekel tudi: "Lačen sem bil in mi niste dali jesti," in: "Vse, česar niste storili enemu izmed teh najmanjših, tudi meni niste storili." Kristusovo telo, ki stoji na oltarju, ne potrebuje plaščev, ampak čistih duš; tisto pa, ki stoji zunaj, je potrebno velike skrbi ... Najbolj všečno čiščenje, kar smo ga sposobni dati njemu, ki ga hočemo slaviti, je takšno, kakor ga sam hoče, in ne, kakor mislimo mi ... Kakšno korist bo imel Kristus od tega, če je njegova miza pokrita z zlatimi posodami, medtem ko istočasno on sam umira v osebi revežev? Začnite nasičevati lačne, in če vam potem ostane še kaj denarja, okrasite tudi njegov oltar. Mu daruješ zlat kelih, ne daš mu pa kozarca hladne vode? Ti priskrbiš za oltar tančice, pretkane z zlatom, njemu pa ne ponudiš potrebne obleke. Kaj mu to koristi? ... Če bi ga videl ogrnjeneega v cunje in vsega prezeblega od mraza, pa mu ne bi dal obleke, temveč bi dal postaviti pozlačene stebre, rekoč, da to delaš njemu v čast, mar misliš, da on tega ne bi vzel kot tvoj zasmeh in kot najvišjo žalitev? ... Bog ni nikoli nikogar obsodil, ker ni dal njegovim svetiščem bogatega okrasja; grozi pa celo s peklom, z neugasljivim ognjem in kaznijo

skupaj s hudobnimi duhovi, če kdo zanemari pomoč ubogim. Zato pa, ko krasiš njegovo hišo, ne preziraj brata, ki je v stiski; on je pravzaprav veliko bolj dragocen zaklad kot tiste reči.⁶

Janez tu brezkompromisno pokaže, da evharistija ne sme biti ločena od življenja. Kar predstavljamo si lahko konkretne primere dejanj, ki so mu navdihnili navedene misli. Dvor se razkazuje in šopiri celo pri bogoslužju, in to na račun množice brezpravnih in sestradanih. Ni mogoče častiti Jezusa, obenem pa zaničevati brata ali sestro v potrebi. Evharistija, ki je božji dar, nas usposablja za darovanja sebe in svojega vsem tistim, ki so v taki ali drugačni stiski. Janez ne nasprotuje lepemu bogoslužnemu prostoru, nikoli pa ga ne postavi na prvo mesto. To pa lahko spodbuja tudi nas, da v Cerkvi in v cerkvi damo prednost človeku in ne zidovom, sicer tvegamo, da bomo postali kustosi v muzejih, namesto da bi bili živi kamni duhovne zgradbe.

Sporočilo cerkvenih očetov o evharistiji je le navidez skromno. Čeprav se še niso spuščali – ker pač še ni bilo potrebno – v razpravo o zakramentalni navzočnosti in transsubstanciaciji, so ob evharistiji nekako mimogrede povedali mnogo bistvenih reči, ki niso izgubile pomena niti po tolikih stoletjih. To je le še en dokaz, da gre pri evharistiji res za tisto temeljno potezo, ki povezuje Cerkev vseh časov, in ki bo, tako upamo, nekega dne povezala v edinstvi vse, ki verujemo v Kristusa.

1. H. de Lubac, *Méditation sur l'Église*, Pariz, 1953, r-2003, 45-46. Ta izraz pripisujejo razni viri tudi Ciprijanu ali Psevdo-Hieronimu.
2. *Spisi apostolskih očetov*, prev. A. Sterle, G. Kocijančič, Celje, 1996, 41-42.
3. *Spisi apostolskih očetov*, prev. F. Omerza, G. Kocijančič, Celje, 1996, 153-154.
4. Justin, *Apologija I*, 66-67, v: *Logos v obrambo resnice*, prev. G. Kocijančič, Celje, 1998, 233-235.
5. Ciprijan, *Pismo* 63.
6. Janez Krizostom, *Komentar Matejevega evangelija*, 50, 3-4.